

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО В ПРОЄКТАХ УЧНІВ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЇХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ

Савченко Михайло Пилипович,

заст. директора з навч.-метод. роботи, вчитель історії,

Київська гімназія східних мов №1

заслужений вчитель України

Вступ. Нині Україна продовжує шлях радикального оновлення всіх сфер економічного, суспільного, культурного життя, розбудови громадянського суспільства, залучення громадян до гуманітарних цінностей сучасної цивілізації.

Система загальної середньої освіти в Україні покликана забезпечити всебічний розвиток, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору й самореалізації, відповідальності, трудової діяльності і громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству [5, с. 6].

Виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу у закладах освіти і ґрунтується на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина [Там само, с. 18].

Важливу роль в освітньому (виховному) процесі закладів загальної середньої освіти відіграє упровадження історичного краєзнавства як важливого чинника розвитку морально-громадянських цінностей особистості, патріотизму, громадянської активності здобувачів освіти.

Мета роботи – виокремити роль історичного краєзнавства в прєктній роботі учнів Київської гімназії східних мов № 1 через їх прилучення до

вивчення місцевої історико-культурної спадщини задля розвитку морально громадянських цінностей, історичної пам'яті й громадянської культури юних громадян-патріотів України.

Матеріали і методи. У процесі дослідження використано методи спостереження й аналізу української педагогічної практики з використання історичного краєзнавства (києвознавства, святошинознавства) в освітній (виховній) діяльності; застосовано джерелознавчий, статистичний й моніторинговий методи, а також методи зіставлення, систематизації й узагальнення.

Результати й обговорення. У системі загальної середньої освіти в Україні відбуваються значні зрушення в гуманітарній сфері, у змісті національно-патріотичного виховання здобувачів освіти, розвиток гуманістичних орієнтирів освіти після вторгнення російських військ в Україну.

Актуальним є використання історичного краєзнавства як дієвого засобу розвитку громадянської активності учнів, нових підходів до формування структур соціальних зв'язків, цінностей, комунікативних взаємодій і т.ін.

Краєзнавство історичне – галузь знання і навчальний предмет, що вивчає історію, теоретичні засади, зміст й методику комплексного дослідження минулого певної території. Завдання історичного краєзнавства – з'ясувати шляхи, закономірності, форми й методи комплексного пізнання історичного розвитку краю, використання результатів історико-краєзнавчого дослідження в різних сферах життя суспільства [14]. Історичне краєзнавство – ланка загального краєзнавства, у надрах якого розвиваються регіональні контексти, зокрема, києвознавство (святошинознавство). Предметом вивчення києвознавства (святошинознавства) є природа, топоніміка, історія, склад населення, господарство, культура [8, с. 19].

У теорії педагогіки досліджуються питання педагогічних засад шкільного краєзнавства та його предметні напрями, зокрема – історичне краєзнавство. У шкільному краєзнавстві поєднуються такі форми роботи: освітні, позакласні та позашкільні; масові, групові та індивідуальні. Методика освітнього процесу з

історичного краєзнавства у контексті киевознавства (святошинознавства) передбачає врахування специфіки етнокультурного середовища регіону, підготовку проєктів, експедицій, конференцій, екскурсій, туристсько краєзнавчих походів з метою ознайомлення учнів з історією, культурою регіону, в якому вони живуть [8, с. 28].

Педагогічний колектив Київської гімназії східних мов № 1 набуває досвіду організації проєктної діяльності учнів з історичного краєзнавства на прикладі місцевої історії. Це – реалізовані просвітницькі краєзнавчі проєкти «Дачне селище Святошин», «Святошинських вулиць історія в передзвоні подій», «Корейці на Київщині», «Голодомор 1932–1933 років на околицях Києва», «Пам'ятні місця Революції Гідності в Києві».

У проєктній діяльності учні здобувають знання з місцевої історії, проявляють інтерес до киевознавства (святошинознавства). Зростає краєзнавча активність гімназистів, розгортається просвітницька діяльність. Розвиваються критичне мислення, патріотизм, повага і дбайливе ставлення до українських національних, історичних, культурних цінностей. Усвідомлюється необхідності активної відповідальної громадянської позиції у збереженні історико культурної спадщини в м. Києві, історичної пам'яті поколінь.

У лютому 2023 року учні гімназії реалізували під керівництвом вчителів історії, української мови та літератури просвітницький краєзнавчий проєкт «Василь Стус у Святошині». Досягаючи мети проєкту, учні: ознайомилися з основними віхами життя, творчості й громадської діяльності В. Стуса (1938-1985) – видатного українця, Поета і Громадянина; виокремили київський (святошинський) періоди в житті Василя Стуса; виявили пам'ятні місця у Святошинському районі м. Києва, пов'язані з його життям; систематизували зібраний краєзнавчий матеріал.

Під час реалізації завдань шести етапів проєкту учні застосовували знання з української літератури, історії України, киевознавства (святошинознавства).

Важливий життєвий шлях В. Стуса пов'язаний з м. Києвом, з історичним

ареалами в мікрорайонах Святошин, Академмістечко столиці України.

Доля Василя Стуса нерозривно пов'язана з дисидентським рухом в Україні. Формування особистості В. Стуса тривало під потужним впливом його часу та оточення, фактично вбираючи їх у найширшому контексті як невід'ємну складову його біографії. Епоха, в яку В. Стус, з якою і за зміну якої боровся своїм життям і поетичним словом, минула. Проте триває Стус як епоха [4; 12; 13].

Учасники краєзнавчого просвітницького проекту присвятили свою діяльність 85-річчю від дня народження В. Стуса – поета, перекладача, літературознавця, громадського діяча, полум'яного патріота України.

Патріотизм і відданість Україні, пріоритет людської гідності й свободи Василя Стуса є важливим чинником консолідації українського суспільства у його поступі до європейських структур, у світовій соціокультурний простір в умовах воєнного стану, викликаного широкомасштабною агресією Росії проти України.

Учні дослідили особливості комплексного підходу до визначної особистості В. Стуса засобами історичного краєзнавства, ознайомилися з науковими, краєзнавчими публікаціями Н. Бойко, С. Вакулишина, І. Гирича, І. Дзюби, О. Дорошенка, О. Зінкевича, Г. Касьянова, М. Коцюбинської, Д. Малакова, І. Малковича, О. Обертася, В. Овсієнка, М. Павлишина, Є. Сверстюка, Д. Стуса та інших.

Важливе місце в цій роботі належить ознайомленню з поезією, в якій оспівується Святошин у Києві, його чарівна природа київського періоду життя Василя Стуса. Дослідники визначили конкретні його поезії про Святошин, ознайомилися зі спогадами очевидців про святошинський період Василя Стуса. Юні краєзнавці вивчили експозиції музею В. Стуса в спеціалізованій школі № 200 імені Василя Стуса в Святошинському районі столиці, в Національному музеї літератури України, в музеї шістдесятництва в м. Києві та розробили тематичну краєзнавчу екскурсію «Василь Стус у Святошині» для учнів, педагогів гімназії, для громадськості. Учні відкрили для себе великий пласт

історичного, літературного краєзнавства у дослідженні Василя Стуса – Поета і Громадянина. Вивчили наукові публікації щодо оцінки поетичної творчості, лідерських, громадянських якостей В. Стуса та оформили в бібліотеці гімназії тематичну книжкову виставку «Василь Стус у Святошині», підготували тематичні відеопрезентації, присвячені тематиці проєкту. Також було укладено тематичну картосхему «В. С. Стус у м. Києві» й виготовлено електронні відеовітрини «Життя та діяльність В. С. Стуса – Поета і Громадянина у Святошині. Історична пам'ять діє!».

Юні дослідники і консультанти проєкту взяли інтерв'ю в учасників освітнього процесу у закладі освіти з актуальних проблем збереження історико-культурної спадщини в м. Києві у Святошинському районі столиці. Підготували рукописну антологію поезій В. Стуса про Святошин як складову громадянської акції учнів на тему «Пам'яті Василя Стуса у Святошині».

Учні, вивчаючи в адміністративних районах м. Києва пам'ятні місця, пов'язані із Василем Стусом дійшли висновку про недостатню роботу всеукраїнських і київських інституцій щодо увіковічення пам'яті Василя Стуса відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини».

Зібрані краєзнавчі матеріали були представлені під час учнівської краєзнавчої конференції «Василь Стус у Святошині». Також учасники просвітницького краєзнавчого проєкту провели зустрічі з відомими істориками-святошинознавцями.

Результати проєкту були представлені учням, педагогам закладу освіти та громадськості. Матеріали проєкту використовуються на уроках історії України, української літератури, факультативних заняттях з краєзнавства, у роботі гуртків, секцій наукового товариства гімназистів, в екскурсіях Святошинським районом м. Києва.

Висновки. Упровадження в освітній процес, у виховну роботу з учнями історичного краєзнавства через організацію проєктної діяльності учнів є важливим чинником реформування шкільної історичної освіти, розвитку патріотизму, морально-громадянських цінностей учнів, критичного мислення, є

дієвим засобом розвитку відповідальної громадянської активності юних патріотів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакулишин С. *(Не)Мій Київ: Збірка статей з концептуального киевознавства*. Київ: Світ Успіху, 2014. 208 с.
2. Вакулишин С. *Святошинський район столиці : посіб. з місцевої історії*. Київ, 2004. 95 с.
3. Гирич І. *Околиці історичного Києва*. Київ: Либідь, 2017. 80 с.
4. Дорошенко О. *Василь Стус*. Харків: Фоліо, 2021. с. (Серія: «Знамениті українці»).
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Київ: Алерта, 2022. 84 с.
6. Касьянов Г. *Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років*. Київ: Либідь, 1995. 225 с.
7. *Про землю і про людей святошинських : колективне дослідження / [авт. ідеї і керівник проекту В. Мазепа]*. Київ, 2008. 484 с.
8. Савченко М. П. Позаурочна краєзнавча робота з киевознавства. *Порадник учителям суспільних дисциплін : наук.-метод. щорічник / Управління освіти Святошинської районної у м. Києві державної адміністрації, науково методичний центр Управління освіти*. Київ: ТОВ «Енергія плюс», 2002. С. 19-31.
9. Савченко М. Проблема реалізації інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів: комплексний підхід. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*. Київ: Фенікс, 2019. С. 225–227. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715679>.
10. Савченко М. Святошинознавство в контексті розвитку громадянської активності учнів в екскурсійній діяльності. *Формування громадянської культури в Новій українській школі: традиційні та інноваційні практики : зб. наук. статей / [за заг. ред. С. М. Луценко]*. Суми, 2021. С. 1–13. URL:

<https://www.drive.google.com/filed/1Z9EKYgUHfcoutsyA95Qm8WAlFQ362hM2/vi>
ew.

11. Савченко М. П. Селище Святошин у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття (методична розробка уроку з історії України з теми «Наш край у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття» для 9 класу). *Науково методичний вісник Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради*. 2020. Вип. №2(18). Ніжин: ПП Лисенко, 2020. С. 42–45.

12. *Справа Василя Стуса*. Зб. док. з арх. колишнього КДБ УРСР / [уклад. В. Кіпіані]. Харків: Віват, 2020. 688 с.

13. *Стус Василь. Поет і Громадянин. Книга спогадів та роздумів*. 2-ге вид. / [упоряд. Василь Овсієнко]. Київ: ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2020. 684 с.

14. Уривалкін О. М. *Історичне краєзнавство* : навч. посіб. 2-ге вид., стереотип. Київ: КНТ, 2008. 296 с.

15. Широчин С., Михайлик О. *Невідомі периферії Києва. Святошинський район*. Київ: Скай Хорс, 2019. 232 с.